

quadam naturali determinatione, saltem quoad specificationem actus, operatur. Tamen licet daremus cum illa sola naturali cogitatione posse bene, vel male velle, nihilominus hæc diversitas nullo modo ex cogitatione, sed ex mora libertate voluntatis oriretur. Et ideo licet unus cum illa sola naturali cogitatione bonam volitionem, et alius malam haberet, non posset hæc differentia esse ex peculiari gratia cogitationis congruæ. Quia licet Deus præviderit in uno futuram fuisse congruam illam cogitationem, et non in alio: nihilominus servato naturæ ordine, non potuit cogitationes illas immutare, nec aliam unicuique dare, nisi quam dedit, quia ambæ erant illis connaturales. Ergo dare hanc cogitationem alicui, qua ipse pro sua libertate naturali bene usus est, non fuit peculiaris gratia, vel peculiare beneficium, quod non esset necessario cum beneficio creationis conjunctum.

7. *Extenditur superior doctrina, ex qua argumenti n. 4, positi responsio intelligitur.* — Idemque dicendum est de cæteris cogitationibus præter illam naturalem. Nam illæ, stando præcise in ordine naturæ, jam non sunt primæ simpliciter, sed secundæ respectu illius primæ cognitionis sui naturalis. Deinde, quæcumque sit prima post illam naturalem, jam non est tantum a Deo, ut auctore, vel provisorio naturæ, sed est ex libera voluntate propria applicantis intellectum ad hujus, vel illius speciei usum; ergo licet in uno sit congrua, et in altero non sit, non potest illa differentia tribui peculiari providentiæ omnino præveniendi auctoris naturæ, sed tantum concomitanti cum præscientia; quia cogitatio illa, neque a solo Deo immediate, nec ab aliquo ordine extrinsecarum causarum excitatur, sed a voluntate libera ipsius Angeli, quæ voluntas solam naturalem cognitionem sui supponit, et ita non supponit specialem gratiam, et congruitas cogitationis in re ipsa pendet ex subsequente libero consensu voluntatis, quem sine alia gratia per eandem cogitationem præstare potest. Et quamvis ipse Angelus non præparet sibi illam cogitationem congruam ut congruam, quia hoc præscire non potest: Deus autem præsciat illam futuram esse congruam: nihilominus non propterea est illa cogitatio peculiaris gratia, quia non provenit ex peculiari præparatione Dei solius, sed ex cooperatione cum libera voluntate suum intellectum applicante, et illi etiam consentiente, quam cooperationem Deus, servato ordine naturæ, negare non poterat. Nulla ergo vera ratio

gratiæ in tali cogitatione invenitur. Unde cum nulla alia gratia necessaria sit, ut Angelus bene moraliter operetur, et evitet peccata omnia legi naturæ contraria, recte concluditur, nullam propriam gratiam esse illi necessariam, ut naturalem finem consequi valeat.

8. *Secunda assertio.* — *Angelis gratia fuit necessaria ad supernaturalem finem consequendum.* — Dico secundo, Angelis prout de facto ad supernaturalem beatitudinem creati sunt, gratia, et supernaturalia dona, et auxilia ad illam consequendam, necessaria fuerunt. Hanc assertionem omnino certam censeo. Nam in illa videntur omnes theologi convenire cum D. Thoma, dicta quæst 62, art. 2, quos sequitur Ruardus, art. 8, non longe a principio. Probaturque ex Patribus. Nam in hoc sensu dixit Basilius, lib. de Spiritu sancto, cap. 16. *Sanctificatio non est absque Spiritu, nec enim cælorum virtutes suapte natura sanctæ sunt. Nam si id esset, nulla ratione differrent ab Spiritu sancto, sed juxta portionem, qua se invicem superant, ab Spiritu habent sanctificationis mensuram.* Et infra, *sanctificatio, quæ est extra substantiam illorum (scilicet Angelorum) perfectionem illis adjungit per communicationem Spiritus.* Et infra: *Quomodo (inquit) dicent Angeli, Gloria in excelsis Deo, nisi a Spiritu accepta potestate. Nemo siquidem dicere potest Dominum Jesum nisi in Spiritu sancto.* Unde colligere licet, quæ de necessitate gratiæ in nobis Paulus docet, de Angelis etiam a Basilio intelligi. Similia habet in id Psal. 32: *Verbo Domini cæli firmati sunt, quæ in sequentibus referemus.* Similem sententiam habet Didymus, lib. 1, de Spiritu sancto, parum ab initio, dicens: *Spiritus sanctus non solum, se junctis a se hominibus, sed et singulis quibusque Angelis, Principatibus, Thronis, Dominationibus inhabitator assistit: et ut homines sanctificans, alterius, quam sint homines, est nature: sic et alias creaturas sanctificans, alius ab earum est substantia. Quoniam omnis creatura non ex sua substantia, sed ex communicatione alterius sanctitatis sancta perficitur.* Et simile habet Cyrillus Hierosolymitanus, Catechesi 16, Illumin., circa finem.

9. Itemque hos Patres imitatus Damascenus, libro 2, cap. 3, ait: *Per verbum Angeli omnes creati sunt, ac per sancti Spiritus sanctificationem, omnes perfectionis numeros acceperunt: ita tamen ut pro sua quisque dignitate, et classe luminis gratiæ participes sint.* Et infra, *sanctitatem porro aliunde, quam a sua natura, mirum Spiritu sancto habent.* Infraque ait,

quod sancti Angeli peccare non possint, non naturæ, sed gratiæ tribuendum esse. Sic etiam Ambrosius, in Psalm. 118, Octonario 8, circa verba illa: *Miserere mei secundum verbum tuum*, in fine ait, *Aliter indiget justitia Dei Angelus, aliter homo, aliter eget misericordia Dei Archangelus, aliter homo. Angelica enim natura eget misericordia Dei ne possit errare, et aversa a se Dei gratia, labatur in vitium*, et infra circa alia verba, *Misericordia Domini plena est terra. Illa, inquit, quæ cælestium, vel potestatum, vel ministeriorum sunt, licet auxilio Domini fulciantur, tamen non tanta indigent misericordia, sicut ea quæ inferiora sunt, atque terrena.* Præterea hanc veritatem tradit Augustinus, lib. 12, de Civit., c. 9, ubi etiam gratiam excitantem, et operantem dicit fuisse sanctis Angelis necessariam, ut Deo amore casto inhærent; ideoque de illis etiam intelligendum esse ait illud Pauli ad Rom. 5: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Eandem doctrinam de necessitate gratiæ in Angelis inculcat in libr. de Correctione, et Grat., cap 11 et 12, et aliis in locis, quæ in cap. 2 et 3, afferemus.

10. Fulgentius etiam de Fide ad Petr., c. 3, de sanctis Angelis dicit veram Dei dilectionem, et perseverantiam in illa gratis, et ex divina inspiratione, ac dono non minus, quam hominem accepisse. Et libr. 2, ad Trasimund., c. 2 et 3, ait, eandem gratiam operari in homine, ut resurgat, quæ in Angelo, ne caderet, operata est. Eandemque utrique necessariam fuisse confirmat. Idem Isidorus, libr. 1, Sentent., seu de summo Bono, cap. 10. *Natura Angelorum mutabilis, sed facit eos incorruptos charitas sempiterna: gratia dicimus, non natura esse incommutabiles Angelos.* Et Beda in Psal. 32, sic ait, *Cæli firmati sunt verbo Domini, id quod cælestis exercitus Cherubin, ac Seraphin prævaricante diabolo persisterunt: non ex se, sed ex Domino Patre, et Verbo ejus habuerunt. Et non pars virtutis, sed omnis virtus eorum est ab spiritu oris ejus.* Anselmus, etiam libr. de Casu diaboli, statim a principio, docet, illud Pauli 1, Corint. 4: *Quid habes quod non accepisti, non de solis hominibus, sed etiam de Angelis accipiendum esse.* Unde infert in cap. 2, sanctos Angelos ideo perseverasse, quia perseverantiam acceperunt, et ideo accepisse, quia Deus dedit. Et simili modo Bernardus, serm. 22, in Cant., Angelos dicit suo modo fuisse redemptos, id est, propter Christum salvatos, quatenus per gratiam, perseverantiam acceperunt.

11. *Ratione etiam probatur assertio.* — Est ergo veritas hæc communi consensu Patrum firmata, qui proinde testimonia Scripturarum, quæ necessitatem Gratiae in hominibus comprobant, de Angelis intelligenda esse dicunt, unde concluditur, dogma hoc orthodoxum, et certum esse. Ratio autem ejus sumenda est, ut D. Thomas, d. art. 2, docuit, ex fine ac beatitudine supernaturali, ad quam Angeli creati sunt, ut jam probavi. Nam media esse debent fini proportionata: media autem ad beatitudinem consequendam sunt actus liberi, et morales, sicut in hominibus, ita et in Angelis, de quibus etiam infra ostendemus, suis meritis beatitudinem meruisse, vel perdidisse, sicut homines. Ergo sicut beatitudo illa supernaturalis est, ita etiam actus per quos Angeli eam consecuturi erant, supernaturales fuerunt. Ergo propter illos gratia propria, id est, supernaturalis ordinis, fuit illis necessaria. Sequatur autem statim inquirendum, quænam fuerit hæc gratia, et quotuplex. Est enim hæc gratia actualis, et habitualis, et actualis varios actus, et auxilia excitantia, et adjuvantia, sufficientia, et efficacia: habitualis vero sanctificantem, et virtutes, ac dona per se infusa includit, de quibus posset sigillatim inquire. Sed, quia hæc (ut dixi) communia sunt hominibus, et Angelis, et fere eandem rationem, vel absolutæ necessitatis, vel utilitatis, aut convenientiæ in utrisque habent: ideo a longiore disputatione abstinere dicimus, sicut hominibus, ita et Angelis, omnia illa gratiæ dona, et subsidia fuisse Angelis necessaria, inchoata quidem in via, in habitu autem consummata. Nam supposita generali convenientia Angelorum, et hominum, in supernaturali fine, et mediis, cætera cum proportione sequuntur. Hæc vero de Angelis in particulari magis in sequentibus declarabuntur, et si quid est speciale, aut diversum in ipsismet Angelis, quam sit in hominibus, adnotabitur.

CAPUT II.

UTRUM ANGELI FUERINT CREATI IN STATU GLORIÆ, ITA UT IN PRIMO INSTANTI CREATIONIS BEATI FUERINT, PERFECTA ET CONSUMMATA SUPERNATURALI BEATITUDINE.

1. *Beatitudo duplex: una viæ, altera termini et de qua.* — De beatitudine naturali jam diximus, et juxta methodum, quam servamus, ad hunc locum non pertinet. Beatitudo autem supernaturalis duplex distingui solet: una viæ, altera

Patriæ, seu termini, una inchoata, alia consummata. Verumtamen prior beatitudo viæ non transcendit cognitionem Dei, per fidem, juxta verba Christi Domini Joan. 17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, etc.*, quæ juxta unum sensum de hac beatitudine intelliguntur. Necessarium autem est, quod talis cognitio cum dilectione charitatis conjuncta sit, ut nomen beatitudinis mereatur. Et ita hæc beatitudo non transcendit statum gratiæ viatoris, sed ad summum requirit in illo gradu peculiarem aliquam perfectionem, vel in perfecta operatione gratiæ, et charitatis, vel in innocentia, pace, et tranquillitate animi, aut alia simili. Et quia de statu gratiæ Angelorum in via postea dicendum est, ideo etiam de hac imperfecta beatitudine non tractamus in hoc capite, sed solum advertimus verbi ambiguitatem, quia ad intelligendas Patrum sententias, erit interdum necessarium. Agimus ergo de beatitudine ultima, et in termino consummata. Et supponimus ut clarum ex dictis, Angelos a primo instanti fuisse propter illam creatos, et ad illam ordinatos, inquiremusque an etiam possessionem ejus ab initio creationis acceperint. Et quia illa beatitudo in visione Dei consistit, simul dicendum est, an statim in sua creatione Angeli Deum viderint.

2. *Arguitur primo pro parte affirmante ex quibusdam locis Augustini.* — Ratio dubitandi in hoc puncto præcipue sumitur ex nonnullis Augustini locis, in quibus insinuat, Angelos in primo instanti creationis vidisse Deum. Primo enim ubicumque agit de cognitione matutina Angelorum, hoc indicare videtur. Nam per cognitionem matutinam intelligit cognitionem rerum in Deo clare viso: ut patet ex 4, Genes., ad litteram, cap. 24, et in tract. seq., lib. 1, cap. 11, latius id ostendemus. Et tamen alibi docet, Angelos sanctos a principio suæ creationis cognitionem rerum matutinam habuisse. Nam in eodem loco citato dicit prius habuisse cognitionem rerum matutinam, quam vespertinam: vespertinam autem, quæ est scientia rerum in proprio genere, seu naturalem, habuerunt a principio; ergo, et visionem Dei simul duratione, et prius saltem natura habuerunt ex mente Augustini.

3. Secundo sunt alia loca, in quibus docet, Angelos sanctos a principio fuisse beatos, et ne possit exponi de beatitudine imperfecta, aliquando addit fuisse beatos illa beatitudine, quam nos speramus, ut patet ex lib. 4 Genes., ad litteram, cap. 24, ubi loquitur de visione Dei, in qua nos post resurrectionem Angelis

coæquabimur: et de eadem loquitur lib. 11, cap. 26. Alibi vero ita illam felicitatem exponit, ut non nisi de perfecta intelligi possit. Et libr. 12 Confessionum, cap. 9, exponit verba illa, *In principio creavit Deus cælum*: de cælo intellectuali, id est, angelica natura, quam dicit esse factam participem æternitatis, et in hærentem Deo, ex quo facta est, et ex dulcedine felicissimæ contemplationis supra omnem mutabilitatem, et volubilem vicissitudinem temporum fuisse. Quæ non nisi de perfecta beatitudine dici possunt. Et libro de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 59, expresse dicit, Angelos sanctos in ea, in qua creati sunt, beatitudine perseverare.

4. *Arguitur ex aliis.* — Ultimo additur ratio. — Tertio videtur interdum expresse docere, Angelos sanctos nunquam fuisse viatores, ac proinde semper fuisse beatos. Ait enim lib. 11, de Civitate, cap. 9, *partem sanctorum Angelorum, eo beatiorum esse, quod nunquam est peregrinata a Domino*: peregrinari autem a Domino, idem est, quod per fidem ambulare, juxta illud 2, Corint. 5. *Dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino, per fidem enim ambulamus*: viatores autem illi sunt, qui per fidem ambulant; ergo si Angeli sancti nunquam fuerunt peregrinati a Domino, semper fuerunt beati ultima beatitudine, et extra viam. Et confirmatur, nam de eisdem sentit Augustinus semper fuisse certos de sua salute, et inamissibili beatitudine, ut patet ex dicto lib. 11, Genes., ad lit., cap. 26, et lib. 11, de Civit., cap. 11, illa autem certitudo, et inamissibilitas propria est perfectæ beatitudinis. Tandem addi potest ratio, quia Angeli non indigent successione, ut beatitudinem mereantur, illamque consequantur: ergo sancti Angeli in primo instanti potuerunt beatitudinem mereri, et illam ut præmium recipere; ergo verisimilius est ita fuisse a principio perfectos, cum hoc sit magis consentaneum, et eorum naturæ, et perfectioni operum Dei.

5. *Assertio negativa bipartita.* — *Probatur prima pars.* — Duo nihilominus breviter dicenda sunt: unum est, non omnes Angelos fuisse creatos in statu supernaturalis beatitudinis. Aliud est, nullos Angelos fuisse ab instanti creationis perfecte beatos. Prior pars ponitur propter Angelos malos, de quibus pars illa certissima est. Quia beatus peccare non potest: sed Angeli mali peccaverunt postquam creati sunt, ut est de Fide certum, et infra ostendemus: ergo non fuerunt beati a principio creationis. Majorem supponimus: tum quia

visio Dei clara ita necessario conjungit voluntatem Deo, ut reddat illam impeccabilem: tum etiam, quia de ratione beatitudinis est rectitudo voluntatis, ut in materia de visione beatifica, et de beatitudine ex professo ostenditur. Tum etiam, quia quamdiu est, satiat appetitum, et ideo si Angelus illam haberet, non appeteret aliquid majus, neque peccaret.

6. Responderi potest, argumentum evidenter convincere, istos Angelos aliquando in via non vidisse Deum, in ea, scilicet, mora, in qua peccarunt, nihilominus tamen potuisse creari videntes Deum, ut crearentur in statu summe perfectæ ad ostensionem divinæ virtutis, et liberalitatis, et ut ipsi statim experirentur ad quod bonum creabantur, non recepisse autem illam visionem permanentem, sed transeuntem statim post illud primum instans, ut daretur locus merito, et pleno usui libertatis. Sed imprimis hinc etiam concluditur, Angelos istos non fuisse simpliciter beatos in principio suæ creationis, nec in via, ut docet Augustinus 11, de Civitate, cap. 3. Et patet, quia de ratione beatitudinis est inamissibilitas, et tunc non habuissent illam visionem inamissibilem. Sicut de Paulo dicunt, qui eum in via Deum aliquando vidisse putant. Deinde improbabile est malos Angelos interdum vidisse Deum clare, et prout in se est illo modo: tum quia est contra eundem Augustinum, l. 11, Genes., ad lit., capit. 23, et libr. 11, de Civitate, e. 11, dicentem, dæmonem nunquam gustasse beatæ vitæ gaudium. Tum, quia Deus vel nulli concessit tale privilegium, vel non nisi rarissime, et personis selectissimis, et sanctissimis, atque ad æternam salutem prædestinatis, et propter magnum Ecclesiæ bonum, nihil autem horum in malis Angelis invenitur. Tum etiam, quia ille modus videndi Deum miraculosus est, et præter naturam illius visionis, quæ ex natura sua perpetua est: affirmare autem tale miraculum, vel extraordinarium beneficium, sine fundamento rationis, vel auctoritatis vanum, et profecto temerarium est. Hic autem nulla est ratio, quæ id persuadeat, quæ est enim illius operis necessitas? Nec ullus Patrum dixit, malos Angelos aliquando vidisse Deum.

7. *Explicantur loca Augustini supra adducta quantum interest ad hanc primam partem asserti.* — Nec difficultates ex Augustino propositæ de malis Angelis procedunt. Nam licet aliquando dicat, illos in initio aliquam beatitudinem habuisse, ut libr. de Corrept. et Gratia, cap. 10, semper loquitur de beatitudine

imperfecta, et viæ; ut ibidem satis explicat, dicens, *non habuisse summæ beatitudinis plenitudinem, neque stabilitatem, ut cadere non possent*, sed per meritum illam consequi debuisse; ideoque sicut nec sui casus, ita nec perseverantiæ fuisse præciosos. Et similia habet libr. 11, Genes., ad lit., cap. 18 et 26, et l. 11, de Civitate, cap. 13, ubi cap. 11, idem evidenter declarat, et cap. 12, ait primum hominem in statu innocentiae fuisse beatum: et addit, *Non imprudenter beatos vocamus, quos videmus juste, ac pie cum spe futuræ immortalitatis hanc vitam dicere sine crimine*. Sic etiam in libr. de Eccles. dogmat., cap. 64, dicit: *Angeli creati sunt, ut si vellent, in beatitudinis luce persisterent*, statim vero addit: *si autem vellent, etiam labi potuissent*. Cum ergo utitur verbo *persisterent*, non significat in eadem beatitudine, quam habebant, fuisse permanentes, sed etiam perfectionem, et plenitudinem ejus fuisse adepturos, si vellent. Hic vero obijci possent loca Isaia 14, et Ezechielis 28. Sed hæc in capite sequenti, et latius in libro septimo, tractanda sunt.

8. *Jam probatur secunda pars assertionis.* — *Unde probetur primo.* — Secunda pars supra proposita ad bonos Angelos pertinet, quia si illi perfecte beati, aut videntes Deum creati non sunt, profecto nulli Angeli in illo statu gloriæ creati sunt. De illis igitur etiam est inter scholasticos communiter recepta illa sententia. Ita docet D. Thomas, 1 part., quæst. 62, art. 2, et ibi omnes: et alii cum Magistro, in 2, dist. 4, et sequentibus, Alensis, 2 p., q. 25, memb. 4. Potestque probari imprimis hæc pars ex præcedenti, quia non est verisimile, Deum creasse Angelos quosdam cum visione ipsius, et non alios; ergo si non omnes in eo statu creavit, nullos creavit. Probatur antecedens, quia vel fecisset Deus disparitatem illam solo suo arbitrio, ut absolutus Dominus, qui potest gloriam suam dare cui voluerit, et cui libuerit non dare: et hoc licet de potentia absoluta fuerit possibile, de ordinaria lege, ac facto non est credibile. Quia lex illa Dei: *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*, non solum pro hominibus, sed etiam pro Angelis lata est: tum quia ad perfectionem divinæ providentiæ ita expedit, quia opera ejus sunt, *misericordia et veritas*: tum etiam, quia in majorem sanctorum Angelorum redundat etiam honorem. Tum etiam, quia, teste Paulo, etiam Angeli judicandi sunt: judicium autem tam de præmio honorum, quam de pœna malorum est futurum: vel illa disparitas facta est, at-